

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

LISTA POLEGŁYCH W OBRONIE PŁOCKA 18 – 19 SIERPNI 1920 R. ORAZ ZMARŁYCH Z RAN W PÓŹNIEJSZYM CZASIE

Abstrakt

W czasie walk w obronie Płocka 18-19 sierpnia 1920 r. zginęło, zostało zamordowanych i zmarło z ran ok. 164 żołnierzy i kilku cywili. Mimo kilku prób nie udało się dotychczas ustalić pełnej listy poległych. Publikowana poniżej lista poległych i pomordowanych w obronie Płocka jest – jak dotychczas – najpełniejsza. Przy jej ustalaniu wykorzystano dostępne źródła archiwalne oraz publikacje przedwojenne i współczesne.

Słowa kluczowe – wojna polsko bolszewicka 1920 r., obrona Płocka 1920, lista strat obrońców Płocka w 1920 r.

Walki w rejonie Płocka i w samym mieście 18-19 sierpnia 1920 r. należały do jednych z bardziej krwawych starć w wojnie polsko – bolszewickiej. Ilość zabitych szacowano bardzo różnie i do dzisiaj nie udało się ich dokładnie określić. Szef sztabu Frontu Północnego płk Włodzimierz Zagórski 20 sierpnia 1920 r. szacował je na 70 zabitych i 200 rannych¹. Maria i Aleksander Macieszowie podali, że łącznie zginęło 164 żołnierzy, 2 członków Straży Obywatelskiej i kilka osób cywilnych. Podobną ilość – 170 - podawał ks. Feliks Słonicki. Biskup Antoni Julian Nowowiejski podniósł rozmiar strat do 300 żołnierzy poległych, ale miały one dotyczyć „Płocka i okolicy”².

¹ *Wybór dokumentów do bitwy warszawskiej. Działania 13 – 21.08.1920 r.*, cz. II, oprac. M.Tarczyński, dok. nr 76 – meldunek sytuacyjny dowództwa Frontu Północnego z 20 sierpnia 1920 r., „Wojskowy Przegląd Historyczny”, 1991, nr 2, s.126.

² M.Macieszyna, A.Macieszyna, *Przewodnik po Płocku*, Płock 1922, s.30; A.J.Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1931, s.171; T.Świecki, F.Wybult, *Mazowsze Płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s.380; T.Chrostowski, *Obrona Płocka 1920*, Płock 1990, s.34.

Fot. 1. Cmentarz garnizonowy w Płocku. Wygląd współczesny
(Fot. G.Gołębiewski)

Ponoć bezpośrednio po zakończeniu walk udało się zidentyfikować zaledwie 25 poległych. Później próbowano ustalić pełniejszą imienną listę poległych w walkach. Pierwszą taką próbą była lista opublikowana w *Jednodniówce Dnia Legionowego* w 1934 r., zawierająca 51 nazwisk³.

Jednak lista opracowywana była po kilkunastu latach od wydarzeń, których dotyczyła i wkrađło się do niej wiele błędów. Rok później bez żadnych zmian listę poległych powtórzono w *Jednodniówce Dnia Legionowego*, wydanej w kwietniu 1935 r.⁴. Co najmniej 11 nazwisk jest na nią wpisanych błędnie. Tym nie mniej zestawienie stanowiło podstawę do wykonania tablicy pamiątkowej, którą w kwietniu 1935 r. zawieszono na odwachu przy pl. Narutowicza.

Ewidentną pomyłką było wpisanie na listę poległych Wacława Dobiszewskiego⁵, który za swoją dzielną postawę został odznaczony w 1921 r. Krzyżem Walecznych. W rzeczywistości nie zginął w 1920 r. ale zmarł 4 listopada 1938 r., w wieku 54 lat, co zostało odnotowane w „Głosie Mazowieckim”. W konsekwencji pomyłki jego nazwisko znalazło się na pamiątkowej tablicy poległych w obronie Płocka, odsłoniętej w kwietniu 1935 r. na ścianie odwachu. W ślad za tymi źródłami jest wymieniany we współczesnych publikacjach⁶.

Kolejne omyłkowo wpisane osoby to:

- Bolesław Kozłowski (1895 – 03.1919) z Podolszyc, który wyjechał do Lwowa już w pierwszej partii ochotników 3 stycznia 1919 r. wspólnie z komendantką płockiej Służby Narodowej Kobiet Polskich Marceliną Rościszewską. Walczył z wojskami ukraińskimi w płockiej kompanii w oddziale rtm. Romana Abrahama, ciężko ranny 17 marca 1919 r., zmarł

³ *Lista poległych w obronie m. Płocka w 1920 roku (niezupelna)*, w: *Jednodniówka „Dnia Legionowego” w Płocku 8.IV.1934 r.*, s.14.

⁴ *Jednodniówka „Dnia Legionowego” w Płocku 7.IV. 1935 r.*, s.14.

⁵ *Ibidem, Lista poległych w obronie m. Płocka w roku 1920 (niezupelna)*, s.14.

⁶ *Zgon zasłużonego strażaka*, „Głos Mazowiecki” 1938, nr 254 z 5-6 listopada, s.1. Pomyłkę ustalili A.J.Papierowski i J.Stefański w swoim słowniku biograficznym płocczan (*Płocczanie znani i nieznan*, t. 2, Płock 2007, s.123).

po przewiezieniu do Lwowa w szpitalu na tzw. Technice. Pochowany na cmentarzu janowskim⁷.

- Bolesław Łukaszewski (1898 – 03.1919), robotnik, który na odsiecz Lwowa wyruszył w tej samej grupie ochotników 3 stycznia 1919 r. Jako szeregowy walczył z wojskami ukraińskimi również w oddziale rtm. Romana Abrahama. Został ciężko ranny w Gródku Jagiellońskim 17 marca 1919 r., zmarł po przewiezieniu do szpitala na tzw. Technice. Pochowany został na cmentarzu janowskim⁸.

- Ignacy Zaliszewski także wyruszył z płockimi ochotnikami na odsiecz Lwowa w drugiej grupie 18 stycznia 1919 r. Poległ 1 maja 1919 r. pod Nawarią i tam został pochowany⁹.

- szer. Stanisław Grabowski z 6 pułku piechoty Legionów poległ 20 sierpnia 1920 r. w Dołubowie k/Brańska na Podlasiu¹⁰.

- 16-letni ochotnik Jerzy Jan Mączewski (uczeń VI klasy Gimnazjum Męskiego im. Władysława Jagiełły, syn Jana i Stefanii Mączewskich, właścicieli majątku Szczytno w gminie Rogozino) poległ pod Kondrajcem 15 sierpnia 1920 r. w bitwie nad Wkrą (wieś leży między Ciechanowem a Płońskiem blisko rzeki Wkry). Do Płocka został jedynie przywieziony, zapisany w księdze zgonów i pochowany na cmentarzu. O jego śmierci napisał w swoich wspomnieniach Zygmunt Kozanecki. Wprawdzie akt jego zgonu odnalazł ks. M.M.Grzybowski, jednak wpisał go na swoją listę poległych w obronie Płocka¹¹.

- Tadeusz Modrzejewski, jako szer. 6 pułku piechoty Legionów zmarł w wyniku choroby w Płocku 14 października 1920 r.¹²

- Jan Zynek był szeregowym 166 pułku piechoty i zmarł 17 sierpnia 1920 r. w Warszawie¹³.

Na pewno Płocka nie bronił też Henryk Krongold. Kazimierz Konarski w 1922 r. uznał go za zaginionego¹⁴, rok później umieszczono go na tablicy poległych uczniów Gimnazjum im. Władysława Jagiełły z adnotacją, że zmarł w niewoli w 1920 r., co podał też W.Nekrasz¹⁵. W swoich wspomnieniach jego szkolny kolega Zygmunt Kozanecki pisze, że w walkach pod Kondrajcem 15 sierpnia 1920 r. został wzięty do niewoli¹⁶. Mimo to w 1934 r. znalazł się na liście poległych w obronie Płocka¹⁷ i pozostał tam w następnym wydaniu *Jednodniówki*, choć na sąsiedniej stronie powtórzono informację z tablicy o śmierci w niewoli¹⁸.

Podobnie jest z Józefem Kamińskim, żołnierzem 201 pułku ułanów. K.Konarski uznał go za poległego, w 1923 r. znalazł się na tablicy w Gimnazjum im. Jagiełły z informacją, że

⁷ *W obronie Lwowa i Kresów Wschodnich*, pr. zb., Lwów 1926, s.108; *Mazowsze Płockie na odsiecz Lwowa*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1930, nr 11, s.79.

⁸ *W obronie Lwowa i Kresów Wschodnich*, s.115; *Mazowsze Płockie n a odsiecz Lwowa*, s. 79.

⁹ *W obronie Lwowa i Kresów Wschodnich*, s.162 (według tego opracowania poległ 2 maja 1919 r.); *Mazowsze Płockie na odsiecz Lwowa*, s. 79; *Lista strat Wojska Polskiego. Polegli i zmarli w wojnie 1918 - 1920*, Warszawa 1934, nr 45 386, s.1022.

¹⁰ *Historia 6 Pułku Piechoty Legionów Józefa Piłsudskiego*, t. I, *Tradycja*, oprac. E.Skarbek (dalej – *Historia 6 pp Leg.*), Warszawa 1939, s.86, 112.

¹¹ Archiwum Diecezjalne w Płocku (dalej – ADP), księga zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku 1919 - 1921, poz. nr 480; Z.Kozanecki, *Wiek walki o dwie wolności*, Płock 2001, s.147 – 148; ks. M.M.Grzybowski, *Wojna polsko – rosyjska 1920 r. w Płocku i na Mazowszu. Studium historyczno – pastoralne*, Płock 1990, s.79. Na tablicy pamiątkowej z 1923 r. w LO im. Jagiełły przekreślono nazwę wsi, podając że poległ pod Kondrajcami.

¹² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 26 064, s.580, *Historia 6 pp Leg.*, s. 119. W *Historii 6 pp Leg.* omyłkowo występuje jako Modrzewski, pozostałe dane się zgadzają.

¹³ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 46 487, s.1047.

¹⁴ *O uczniu - żołnierzu*, oprac. K.Konarski, Warszawa – Lwów 1922, s.198.

¹⁵ W Nekrasz, *Harcerze w bojach 1914 – 1921*, t. II, Warszawa 1931, s.385.

¹⁶ Z.Kozanecki, op. cit., s.148.

¹⁷ *Jednodniówka ... 8.IV.1934*, s.14.

¹⁸ *Jednodniówka ... 7.IV.1935*, s.15.

zginął na Wołyniu w 1920 r., co powtórzył W.Nekrasz i *Jednodniówka* z 1935 r. Wszelkie wątpliwości rozwiewa symboliczny grób na plockim cmentarzu, gdzie czytamy, że zginął 26 września 1920 r. pod Korcem na Wołyniu oraz *Lista strat Wojska Polskiego*, według której zmarł z ran 27 września 1920 r. pod Mierzychowem¹⁹.

Jeszcze większe zamieszanie jest z Ossowskim. W opracowaniu K.Konarskiego występuje jako Marian Wiesław Ossowski, zaginiony w wojnie. Na tablicy pamiątkowej w Gimnazjum im. Jagiełły znajdujemy Sławomira Ossowskiego, zmarłego w niewoli w 1920 r., co powtórzono na liście poległych „Jagiellończyków” w *Jednodniówce* z 1935 r. Z kolei na liście poległych w obronie Płocka w *Jednodniówkach* jest Ossowski Wiesław²⁰. Z.Kozanecki pisze o Ossowskim, wziętym do niewoli pod Kondrajcem 15 sierpnia 1920 r.²¹. Mimo zmian imienia na pewno chodzi o tego samego ucznia Gimnazjum im. Jagiełły, który nie mógł walczyć w Płocku.

Wątpliwości można mieć co do Tadeusza Zycha z Płocka, który 18 stycznia 1919 r. wyruszył z drugą grupą ochotników do obrony Lwowa²². Czy wrócił i później zginął w obronie miasta – nie wiadomo, ale widnieje na liście poległych, opracowanej na Dzień Legionowy i na tablicy pamiątkowej na odwachu.

Na liście poległych w *Jednodniówkach* przekreślone zostało nazwisko Marii Szymanowicz, która występuje jako Siwanowicz (Siwanowiczówna). Źródłem najbardziej wiarygodnym jest tu akt zgonu, gdzie jest wyraźnie napisane – Szymanowicz. Także Adam Grzymała – Siedlecki, który był w Płocku kilka dni po zakończeniu walk używa właściwego brzmienia nazwiska²³.

W *Jednodniówce* z 1935 r. dodano dwie listy uczniów Gimnazjum im. Władysława Jagiełły i Gimnazjum im. Marszałka Stanisława Małachowskiego, poległych w walkach o niepodległość i granice Polski. Wśród tych pierwszych znalazł się Leon Pokorski, którego jednak wtedy na tablicy na odwachu nie umieszczono. Przy okazji weryfikacji jego osoby udało się nieco uzupełnić biogram. O Leonie Pokorskim wspominał już we wrześniu 1920 r. ks. Ignacy Lasocki. W 1925 r. wymieniany został w artykule prasowym, jako poległy w obronie Płocka. 10 lat później powtórzono tę informację w *Jednodniówce*. Wiadomo o nim tyle, że był w pierwszej grupie plockozan, która wyruszyła 8 kwietnia 1915 r. do Legionów. Później walczył w 5 lub 6 pułku piechoty Legionów, latem 1917 r. po odmowie złożenia przysięgi został internowany w Szczypiornie. Wśród internowanych w Łomży już nie występuje, więc musiał zostać zwolniony. W 1920 r. znowu znalazł się w wojsku, prawdopodobnie w 6 pp Leg., w stopniu plutonowego. 18 sierpnia 1920 zapamiętał go ks. Ignacy Lasocki, stojącego na posterunku przy cmentarzu żydowskim na obrzeżach miasta. Według notatek z rozmów ze świadkami walk, przechowywanych w Dziale Zbiorów Specjalnych TNP „dobił się sam”. Można więc domniemywać, że będąc rannym, widząc dobijanie rannych na polu walki sam odebrał sobie życie. I choć w *Liście strat Wojska Polskiego* nie występuje, przekazy z innych źródeł można uznać za wiarygodne²⁴.

¹⁹ *O uczniu – żołnierzu*, s.198; tablica pamiątkowa w Gimnazjum im. Jagiełły; W.Nekrasz, op. cit., s.385; *Jednodniówka*... 7.IV.1935, s.15; *Lista strat Wojska Polskiego*..., nr 14 843, s.330; M.Mroczkowski, *Pierwsza Polska Szkoła Średnia w Płocku w latach 1905 – 1945*, w: *100 lat Jagiellonki. Z dziejów polskiej szkoły średniej w Płocku 1906 – 2006*, pod red. A.M.Stogowskiej, Płock 2006, s.45 (M.Mroczkowski podał, że J.Kamiński był ochotnikiem 20 pułku szwoleżerów, nie dostrzegając „1” na bardzo słabo czytelnej tablicy na grobie); tablica nagrobna na cmentarzu przy ul. Kobylińskiego.

²⁰ *O uczniu – żołnierzu*, s.198, *Jednodniówka* ... 8.IV.1934, s.14; *Jednodniówka* ... 7.IV.1935, s.14,15.

²¹ Z.Kozanecki, op. cit., s.148

²² *Mazowsze Płockie na odsiecz Lwowa*, s.79.

²³ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja... , akt zgonu nr 417; A.Grzymała – Siedlecki, *Cud Wisły. Wspomnienia korespondenta wojennego*, Warszawa 1921, s.155; *Jednodniówka*..., s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.79.

²⁴ Dział Rękopisów TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, Spis wywiadu 20.09. 1920 r.; .Ks. I.Lasocki, „Stanisławówka” wobec najazdu bolszewickiego, „Kurier Płocki” 1920, nr 225 z 24

Lista poległych z *Jednodniówki* stała się podstawą do wykonania tablicy pamiątkowej, która została odsłonięta na ścianie odwachu 7 kwietnia 1935 r. w czasie obchodów Dnia Legionowego i 20-lecia wymarszu pierwszej grupy płocczan do Legionów²⁵.

Fot.2. Wojewoda warszawski Bronisław Nakoniecznikow – Klukowski odsłania tablicę pamiątkową na ścianie odwachu – 7 kwietnia 1935 r. („Życie Mazowsza, 1935, nr 4, s.107)

Jednodniówka z 1935 r. stała się podstawą do listy opublikowanej w opracowaniu ks. M.M.Grzybowskiego na temat wojny polsko – rosyjskiej 1920 r. w Płocku i na Mazowszu²⁶. Autor dodał 6 nazwisk w oparciu o „inne dostępne źródła”, głównie - artykuły w „Kurierze Płockim” z 1920 r. i akty zgonu, przechowywane w Archiwum Diecezjalnym w Płocku.

Nowe osoby, dodane przez ks. M.M.Grzybowskiego to:

- Berezowski Stanisław
- Bujankiewicz Władysław
- Kalisz Wincenty
- Lisiecki
- Niędzyński Wacław
- Pokorski Leon
- Skinder Bolesław

września, s.2; *Za dusze poległych legionistów – płocczan*, „Dziennik Płocki” 1925, nr 180 z 5 sierpnia, s.2; *Synowie Płocka i Ziemi Płockiej dziękują za pamięć i opiekę Radzie m. Płocka*, „Dziennik Płocki” 1935, nr 81 z 5 kwietnia, s.3; F.Wybult, *Legioniści Mazowsza Płockiego w obozach Szczypiory i Łomży*, „Życie Mazowsza” 1935, nr 4, s.114; *Jednodniówka „Dnia Legionowego” w Płocku 7.IV. 1935 r.*, s.15; *Historia oddziału płockiego*, ibidem, s.3; A.J.Papierowski, J.Stefański, *Płocczanie znani i nieznani*, t.2, Płock 2007, s.491.

²⁵ *Z obchodu Dnia Legionowego w Płocku*, „Głos Mazowiecki” 1935, nr 83 z 8 kwietnia, s.1; *Legionom cześć!*, „Dziennik Płocki” 1935, nr 83 z 9 kwietnia, s.3; F.W.[Wybult], *Dzień Legionowy w Płocku*, „Życie Mazowsza” 1935, nr 4, s.106 – 108. Tablica została zniszczona przez Niemców w czasie okupacji.

²⁶ ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177.

Stanisław Berezowski, Michał Lisiecki i Bolesław Skinder dodani zostali zapewne w oparciu o informacje z „Kuriera Płockiego”²⁷, Stanisław Bujankiewicz - w oparciu o akt zgonu, Leon Pokorski wystąpił w *Jednodniówce* z 1935 r., ale nie został wpisany na właściwą listę poległych²⁸.

Wacława Niździńskiego jako poległego w Płocku wymienił jedynie Władysław Nekrasz w opisie udziału harcerzy w obronie Płocka. W zestawieniu poległych harcerzy Chorągwi Płockiej pod koniec książki już go nie podał, wymieniając za to zgodnie z prawdą Stanisława Niździńskiego, poległego 1 sierpnia 1920 r. pod Nowogrodem nad Narwią²⁹.

Prawdopodobnie W.Nekrasz się pomylił, podobnie jak w przypadku Wincentego Kalisza³⁰, który również według niego miał poleć w Płocku. Jednak w opracowaniu Kazimierza Konarskiego czytamy, że był uczniem gimnazjum w Sierpcu³¹, a w *Liście strat Wojska Polskiego*, że zmarł z ran 11 października 1920 r. w Warszawie jako żołnierz 49 pułku strzelców. Jest wątpliwe, by poniósł śmierć z powodu ran odniesionych w walkach w Płocku, bo jego jednostka nie brała w nich udziału³².

Ani Wacława Niździńskiego, ani Wincentego Kalisza wśród poległych harcerzy nie wymienił Adam Grzymała – Siedlecki, który był w mieście po kilku dniach od zakończenia walk. Gdyby zginęli w Płocku musiałby o tym wiedzieć od mieszkańców, tak jak w przypadku Antoniego Gradowskiego i Stefana Zawidzkiego.

Poza tym ks. M.M.Grzybowski do poległych w obronie Płocka za *Jednodniówką* zaliczył Jerzego Mączewskiego, mimo że wcześniej zacytował jego akt zgonu, który ewidentnie temu przeczy³³. Oprócz tego za *Jednodniówkami* przytoczył wymienione już nazwiska, które zostały tam wpisane błędnie. W kilku innych przypadkach zostały przekreślane nazwiska:

- Bujankiewicz zamiast Bajankiewicz, co wykazuje dokładna analiza zapisu aktu zgonu i indeksu nazwisk zmarłych w roku 1920³⁴
- Korpeła zamiast Korpeta, jak jest w liście poległych z *Jednodniówek*
- Rogina zamiast Ragina, jak w liście poległych w *Jednodniówkach*
- Siwanowiczówna zamiast Szymanowiczówna, mimo cytowania aktu zgonu z prawidłowym brzmieniem nazwiska³⁵
- Śnieżyński zamiast Świeżyński, jak w liście poległych w *Jednodniówkach*.

Mimo odnalezienia aktu zgonu 74-letniego Franciszka Detrycha, nie umieścił go na swojej liście poległych, podobnie jak nieznaną z nazwiska kobiety, przywiezionej do szpitala św. Trójcy³⁶.

Największym wkładem ks. M.M.Grzybowskiego było sięgnięcie do księgi zgonów parafii św. Bartłomieja w Płocku z 1920 r., przechowywanej w Archiwum Diecezjalnym. Dzięki temu odnalazł dokładne informacje dotyczące śmierci Antoniego Gradowskiego, Jana Bolesława Krawczyńskiego, Władysława Bajankiewicza, Franciszka Detrycha, Stefana Zawidzkiego, Marii Szymanowicz, Jerzego Jana Mączewskiego, Leona Osińskiego, Jana

²⁷ *Śp. Stanisław Berezowski*, „Kurier Płocki” 1920, nr 210 z 5 września, s.2; *Chwała ziemi płockiej*, „Kurier Płocki” 1920, nr 223 z 22 września, s.3; [klepsydra], „Kurier Płocki” 1920, nr 207 z 2 września, s.4, nr 208 z 3 września, s.4.

²⁸ *Jednodniówka Dnia Legionowego... 7.IV.1935 r.*, s.15.

²⁹ W.Nekrasz, op. cit., s.62, 385. Na tablicy pamiątkowej w LO im. Małachowskiego jest Stanisław Niździński.

³⁰ W.Nekrasz, op. cit., s.62, 385.

³¹ *O uczniu – żołnierzu*, oprac. K.Konarski, Warszawa – Lwów 1922, s.199.

³² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 14 667, s.326.

³³ Ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.79.

³⁴ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja..., akt zgonu nr 427. Nazwisko Bajankiewicz wyraźniej jest napisane w egzemplarzu księgi zgonów, przechowywanym w Urzędzie Stanu Cywilnego w Płocku.

³⁵ Ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.79. Zob też: *Echa obrony Płocka*, „Kurier Płocki”, nr 231 z 1 października 1920, s.3.

³⁶ *Ibidem*, s. 79.

Glonka, Stefana Matczaka i Józefa Bromke. W oparciu o dane z księgi zgonów można było uzupełnić dane personalne znanych już osób oraz dodać nowe, choć nie wszyscy wymienieni zginęli w obronie Płocka³⁷.

Fot. 3. Informacja o śmierci Abrahama Narwy („Kurier Płocki” 1920, nr 202 z 28 sierpnia, s.2)

3 maja 1994 r. na ścianie odwachu została odsłonięta tablica pamiątkowa z listą poległych w obronie Płocka w sierpniu 1920 r., zawierającą 59 nazwisk. W stosunku do listy ks. M.M.Grzybowskiego dodano Franciszka Solarza i Wiwatowskiego. W pozostałych przypadkach poprawiono na właściwe nazwisko Korpeta i Śnieżyński na Świerzyński.

I znowu mamy do czynienia z błędem. Szer. 6 pułku piechoty Legionów Franciszek Solarz zmarł w Płocku 17 stycznia 1920 r. w wyniku choroby³⁸, więc nie mógł brać udziału w obronie miasta, natomiast o Wiwatowskim nic nie wiadomo.

Fot. 4. Informacja o mszy żałobnej w intencji por. M.Lisieckiego i pchor. B.Skindera z tatarskiego pułku ułanów (Kurier Płocki” 1920, nr 208 z 3 września, s.4)

Próbie uzupełnienia listy poległych podjął również Tadeusz Chrostowski. W opublikowanej w 1990 r. książce zamieścił listę poległych z *Jednodniówki Dnia Legionowego* z 1935 r.³⁹. Cztery lata później wrócił do tematu, odnajdując w aktach stanu cywilnego w

³⁷ Ibidem, s.78 – 79.

³⁸ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 36 282, s.811; *Historia 6 pp Leg.*, nr 156, s.121.

³⁹ T.Chrostowski, *Obrona Płocka*, s.35 – 36. Izaak Assante występuje z „literówką” jako Assanle.

Gostyninie kilka aktów zgonu obrońców Płocka, zmarłych w tamtejszym szpitalu. Jednak dokładna analiza nasuwa pewne wątpliwości. Na pewno w obronie Płocka brał udział 18-letni Antoni Łukaszewski, syn Feliksa Cezariusza i Agaty z Kalmusów małżonków Łukaszewskich, urodzony w Warszawie, harcerz, szer. 201 pułku piechoty, który zmarł z ran w Gostyninie 21 lub 22 sierpnia 1920 r. o godzinie 14.00. W jego pogrzebie, który przerodził się w wielką manifestację narodową, wzięli udział uchodźcy z Płocka oraz rzesze mieszkańców Gostynina. Jest to jedyny żołnierz spośród podanych przez T.Chrostowskiego, potwierdzony w innych źródłach⁴⁰.

Co do pozostałych takiej pewności nie ma. Świadkowie podali, że 21-letni kpr. Antoni Sawicki, syn Jana i Marii Sawickich, urodzony w Machowie w ziemi mohylowskiej na Kresach, służący w 13 pułku piechoty, zmarł 18 sierpnia 1920 r. o godz. 14.00. A więc za wcześnie, aby wziąć udział w obronie Płocka i zostać przywiezionym do Gostynina⁴¹.

Jednak nawet akt zgonu nie jest do końca źródłem całkowicie wiarygodnym, bo w przypadku marynarza Wiktora Nitki świadkowie również podali, że zginął w rejonie Popłacina 18 sierpnia 1920 o godz. 10.00, kiedy z innych źródeł wiadomo, że nastąpiło to ok. 5-6 godzin później⁴².

Przy pozostałych trzech żołnierzach w aktach zgonów nie ma podanych przydziałów służbowych, więc można jedynie domniemywać, że walczyli w Płocku i jako ranni zostali ewakuowani do Gostynina, gdzie zmarli. Za wpisaniem ich na listę poległych przemawiają daty śmierci, zwłaszcza dwóch pierwszych. Są to:

- Zdzisław Lewandowski, syn Mariana i Marii Lewandowskich, urodzony w Opaleniu w powiecie lipnowskim, żołnierz, lat 18, zmarły 20 sierpnia 1920 r. o godzinie 14.00⁴³

- Kazimierz Pankowski, syn Wojciecha i Teresy Pankowskich, urodzony w Rypinie Starym w powiecie rypińskim, żołnierz, lat 25, zmarły 20 sierpnia 1920 r.⁴⁴

- Stanisław Rajkowski, syn Wawrzyńca i Józefy Rajkowskich, żołnierz, lat 17, zmarły 27 sierpnia 1920 r. o godz. 16.00⁴⁵.

Same daty śmierci nie są jednak wystarczająco pewnym argumentem. Przykładem może być ppor. Adam Grochal ze 144 pułku strzelców, który według *Listy strat Wojska Polskiego* poległ w Gostyninie 18 sierpnia 1920 r.⁴⁶. Oczywiście, nie mógł polec, bo w Gostyninie nie było walk, więc musiał umrzeć z ran albo zginąć w wyniku nieszczęśliwego wypadku z bronią. Data wskazywałaby na walki w Płocku, jednak miejsce i numer jednostki już to poddaje w wątpliwość. Tak więc sugerowanie się wyłącznie datą jest niewystarczające.

Natomiast w przypadku 57-letniej Wandy Ignacy Izabeli De Nizo, która zmarła w Gostyninie 11 grudnia 1920 r. jest wątpliwe, aby była ofiarą ataku wojsk bolszewickich na Płock. Nie wiadomo na jakiej podstawie T.Chrostowski zaliczył ją do ofiar walk 18-19 sierpnia 1920 r., bo w oparciu o akt zgonu nie można tego zrobić. Być może sugerował się

⁴⁰ Urząd Stanu Cywilnego w Gostyninie (dalej – USC Gostynin), Księga urodzin, małżeństw i zgonów parafii rzymsko – katolickiej w Gostyninie w 1920 r., akt zgonu nr 182; *Lista strat Wojska Polskiego. Polegli i zmarli w wojnie 1918 – 1920*, Warszawa 1934, nr 22 821, s.506; T.Chrostowski, *Uzupełnienie listy poległych obrońców Płocka*, „Notatki Płockie” 1994, nr 4, s.22. Według *Listy strat Wojska Polskiego* zmarł 21 sierpnia, wg aktu zgonu - 22 sierpnia 1920 r. W artykule w „Kurierze Płockim” z 1921 r. (*O uczczeniu obrońców Płocka pochowanych w Gostyninie*, „Kurier Płocki” 1921, nr 184 z 14.08., s.3) omyłkowo podano nazwisko Łukasiewicz.

⁴¹ USC Gostynin, księga... zgonów... w 1920 r., akt zgonu nr 174; T.Chrostowski, op. cit., s.22.

⁴² ADP, Księga zmarłych parafii św. Benedykta..., akt zgonu nr 88; K.Taube, O.Żukowski, *Zarys historii wojennej flotylli rzecznych*, Warszawa 1931, s.69 – 71, 73; J.Dyskant, *Wojenne flotylle wiślane 1918 – 1939*, Warszawa 1997, s.72; J.Przybylski, *Marynarze w walce o niepodległość Polski 1918 – 1920*, Warszawa 1999, s.118 - 121.

⁴³ USC Gostynin, księga... zgonów... w 1920 r., akt zgonu nr 175; T.Chrostowski, op. cit., s.22.

⁴⁴ USC Gostynin, księga... zgonów... w 1920 r., akt zgonu nr 176. T.Chrostowski, op. cit., s.22.

⁴⁵ USC Gostynin, księga... zgonów... w 1920 r., akt zgonu nr 189; T.Chrostowski, op. cit., s.22.

⁴⁶ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 10 986, s.242.

tym, że zgon zgłosiło jej dwóch synów z Warszawy: redaktor Jerzy De Nizo, lat 28 i Tadeusz De Nizo, lat 22, który był żołnierzem. To stanowczo za mało, aby uznać, że W.I.I. De Nizo zmarła w wyniku ran odniesionych w Płocku prawie cztery miesiące wcześniej⁴⁷.

Całkowicie błędnie T.Chrostowski uznał za poległych w obronie Płocka żołnierzy, wymienionych na obelisku w podpłockich Łubkach. Zamieszczone w „Notatkach Płockich” zdjęcie było zupełnie nieczytelne, jednak podpisane „pomnik obrońców Płocka z 1920 r. w Łubkach”. Dopiero bezpośrednia weryfikacja na miejscu pozwoliła na dokładne odczytanie napisu, według którego są to mieszkańcy gminy Łubki, którzy zginęli w wojnie polsko – bolszewickiej, a nie – w obronie Płocka. Napis brzmi: „Pamięci poległych w 1920 r.”. Nie ma tu więc nic na temat obrony Płocka. W ten sposób zupełnie niepotrzebnie wśród obrońców Płocka znaleźli się: Władysław Golacik, Ludwik Leszczyński, Wincenty Leszczyński, Stefan Brudzyński, Bolesław Modrzejewski, Franciszek Kądalski, Adam Żywiakowski, Zygmunt Kubiński i Adam Pesel.

Fot. 5. Kamienna płyta na obelisku w Łubkach Nowych (fot. G.Gołębiewski)

Dwaj z nich występują w *Liście strat Wojska Polskiego* z 1934 r. i *Księdze Jazdy Polskiej* z 1938 r. I tak dowiadujemy się, że:

- Adam Żywiakowski był ułanem 7 pułku ułanów i zmarł w wyniku choroby 1 sierpnia 1920 r. w Ławrynowie⁴⁸
- Zygmuntów Kubińskich jest dwóch – pierwszy z nich był szeregowym pociągu pancernego „Piłsudczyk” i poległ 7 maja 1920 r. pod Wasilewiczami⁴⁹, a drugi był ułanem 7 pułku ułanów i poległ 19 maja 1920 r. pod Szarakowszczyzną⁵⁰. Który z nich pochodził z Łubek nie

⁴⁷ USC Gostynin, księga... zgonów... w 1920 r., akt zgonu nr 290; T.Chrostowski, op. cit., s.22.

⁴⁸ *Lista strat Wojska Polskiego* ..., nr 46 928, s.1057; *Księga jazdy polskiej*, pod red. B.Wieniawy – Długoszowskiego, Warszawa 1938, wykaz poległych kawalerzystów i artylerzystów konnych, nr 4 052, s. 400.

⁴⁹ *Lista strat Wojska Polskiego*..., nr 19 913, s.441.

⁵⁰ *Ibidem*, nr 19 914, s.441; *Księga Jazdy Polskiej*, lista poległych kawalerzystów i artylerzystów konnych, nr 1680, s.370.

da się określić, choć – ze względu na przydział A.Żywiakowskiego – zapewne ułan. Niezależnie od tych wątpliwości – żaden z nich nie zginął w Płocku.

- w *Liście strat Wojska Polskiego* występuje Stefan Brudziński (na obelisku jest Stefan Brudziński), szeregowy 5 pułku piechoty Legionów, który poległ 5 lutego 1919 r. pod Lwowem, więc nie zgadza się data i nazwisko⁵¹. Pozostałych żołnierzy z Łubek na *Liście strat Wojska Polskiego* nie ma.

Wymienione publikacje stały się podstawą do zamieszczenia przez autora tegoż artykułu własnej, rozszerzonej do 82 nazwisk listy poległych⁵². Lista – nie weryfikowana - powtórzyła wszystkie wymienione błędy poprzedników, czyli T.Chrostowskiego i ks. M.M.Grzybowski.

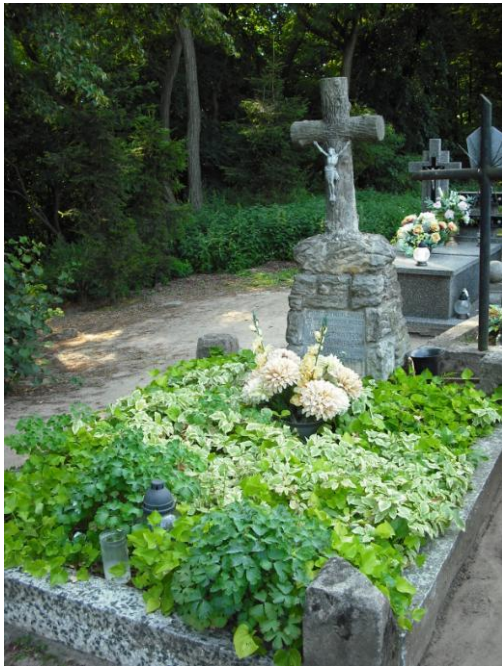
W 1998 r. Janusz Dziubak opublikował w *Nowym Tygodniku Płockim* zdjęcie zamordowanych przez żołnierzy bolszewickich Stanisława i Wacława Kuczyńskich, którzy w innych źródłach nie występują. Na nagrobku jest napisane, że „tu spoczywają zwłoki zamordowanych przez bolszewików d. 18 sierpnia 1920 r. śp. Stanisława 66 l. o. i Wacława 27 l. s. KUCZYŃSKICH z Ossówki. Cześć ich pamięci”. Data wskazywałaby na Płock jako miejsce tego tragicznego zdarzenia, jednak ich grób znajduje się na cmentarzu w Sikorzu, a ich śmierć jest potwierdzona w księdze zgonów miejscowej parafii. Jak tam czytamy obaj – ojciec i syn – byli leśnikami („leśnymi”) i zostali zabici 18 sierpnia 1920 r. O Stanisławie Kuczyńskim wiadomo, że był synem Antoniego i Józefy z Suleckich Kuczyńskich i miał 62 dwa lata – inaczej niż na nagrobku. Natomiast Wacław Kuczyński, syn Stanisława i Antoniny z Kowalskich Kuczyńskich urodził się w Trutowie Swobodach w pow. lipnowskim⁵³. Zapewne zostali rozstrzelani za ukrywanie zbiegłego z niewoli oficera Wojska Polskiego, bowiem w oryginale sprawozdania Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa na powiat płocki Tadeusz Świecki napisał, że „leśny z Sikorza przechowywał wziętego do niewoli bolszewickiej i uciekającego oficera”⁵⁴. Tak więc W. i S.Kuczyńskich można dopisać do ofiar żołnierzy rosyjskich w powiecie płockim.

⁵¹ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 3 404, s.74.

⁵² G.Gołębiewski, *Obrona Płocka przed bolszewikami 18-19 sierpnia 1920 r.*, Płock 2004, s.163 – 165.

⁵³ Księga zgonów parafii rzymsko – katolickiej w Sikorzu, akty zgonu nr 26 i 27 z 1920 r.; J.Dziubak, *Moje wspomnienia z 1920 r.*, „Nowy Tygodnik Płocki” 1998, nr 33 z 23 sierpnia, s.7; zdjęcie podarowane autorowi przez J.Dziubaka.

⁵⁴ Dział Zbiorów Specjalnych Biblioteki im. Zielińskich TNP, materiały po T.Świeckim, sygn. 1550, sprawozdanie pełnomocnika Obywatelskiego Powiatowego Komitetu Wykonawczego Obrony Państwa na pow. płocki według stanu do dnia 10 października 1920 r., verso k.29.

Fot. 6 i 7. Grób Stanisława i Waława Kuczyńskich w Sikorzu
(fot. G.Gołębiewski)

W 2012 r. Jerzy Przedpełski i Jerzy Stefański w słowniku biograficznym płockich Żydów podali, że w obronie Płocka zginął jako ochotnik uczeń Gimnazjum im. Władysława Jagiełły Adam Szyf (1904 – 1920). Powołali się na tablicę pamiątkową poległych w obronie Płocka w sierpniu 1920 r. Jednak na tablicy na odwachu A.Szyf nie jest wymieniony, a na tablicy pamiątkowej z 1923 r. w LO im. Jagiełły – podobnie jak na liście poległych uczniów w *Jednodniówce* - obok jego nazwiska jest napisane, że zmarł w niewoli w 1920 r. Jedyнным uzasadnieniem zaliczenia go do ofiar walk w Płocku byłoby, gdyby został wzięty do niewoli w Płocku, ale na to brak dowodów⁵⁵.

Najnowszym źródłem do ustalenia listy poległych w Płocku 18-19 sierpnia 1920 r. okazały się notatki odnalezione przez mgr Alicję Puchalską w czasie porządkowania akt, przechowywanych w Dziale Rękopisów TNP. Otóż, są to różne dokumenty dotyczące służby sanitarnej z lata 1920 r. w Płocku. Wśród nich - spisane ołówkiem na małych karteczkach - anonimowe, ale wiarygodne wykazy chorych żołnierzy ze szpitala wojskowego, w tym – zamordowanych przez żołnierzy bolszewickich. Część z nazwisk pokrywa się ze znanymi z innych źródeł, zwłaszcza *Listy strat Wojska Polskiego*, ale znajdujemy tam też kilka nowych nazwisk, nie występujących w innych źródłach. Podstawę sporządzenia wykazu stanowiło siedem źródeł, wymienionych na początku:

- „1) lista chorych i rannych w szpitalu św. Trójcy w Płocku
- 2) lista strat szpitala polowego nr 206 w Płocku
- 3) wiadomości dotyczące się szpitala załogi 6-go pułku w Płocku, który został dnia 18-go 8/20 roku wymordowany przez bolszewików. Wiadomości udzielał felczer Szwaknowski w izbie chorych 6 pp w Płocku
- 4) Od p. Mossakowskiej, sanitariuszki punktu opatrunkowego Sł. N.K.P. w Płocku
- 5) Od sierżanta [Jana] Sekundy w Komendzie Placu w Płocku
- 6) Od dr. [Ignacego Izaaka] Feibera w szp. Św. Trójcy

⁵⁵ *Jednodniówka... z 7.IV.1935 r.*, s.15; J.Przedpełski, J.Stefański, *Żydzi płocki w dziejach miasta*, Płock 2012, s.159; tablica pamiątkowa na pl. Narutowicza na budynku dawnego odwachu; tablica pamiątkowa z 1923 r. w LO im. Władysława Jagiełły. K.Konarski w 1922 r. podał, że A.Szyf zaginął (*O uczniu – żołnierzu*, s.198)

7) Od sanit. Zawrotnego z jazdy tatarskiej i 2-go z 6-go pułku⁵⁶.

Notatki zawierają także kilka nazwisk żołnierzy, których różne dokumenty (karta mundurowa, list od żony lub siostry, skierowania do izby chorych) znaleziono w szpitalu. Nie są to jednak dowody rozstrzygające, bo np. jeden z żołnierzy – ułan Wincenty Kowalczyk - (znaleziono jego kartę zaprowiantowania) został wyekspediowany 10 sierpnia 1920 r. do szpitala we Włocławku. Może to więc tylko świadczyć o tym, że przewinęli się przez izbę chorych batalionu 6 pp Leg. Według opinii felczera Szwankowskiego na listę zamordowanych można wpisać trzech żołnierzy. Są to Józef Stasiak z 37 pp, Daniel Terkan⁵⁷ i Adam Różycki. Wśród notatek jest krótka lista 11 nazwisk żołnierzy, którzy zostali wymordowani przez żołnierzy bolszewickich. Znaleźli się na niej: plut. Mialgas oraz szeregowi: Ignacy Plaga, Ignacy Samsel, Konstanty Cącek (Wącek?, Więcek?), Józef Topolewski, Ignacy Brucharczyk, Konstanty Żaroch, Stanisław Chorążkiewicz, Piotr Petreszyn, Wasyl Kurka, Grzegorz Lupor, który dalej został określony jako „zabity od kuli pierwszy niewolnik z Ukrainy”. Oprócz tego podani są dwaj oficerowie polegli pod Trzepowem: por. Mieczysław Głogowiecki i ppor. Kazimierz Waluszewski z 6 pp Leg.⁵⁸.

Dalej sporządzający notatkę pisze, że „w rozmowie z felczerm Szwankowskim, który był ostatnim obecnym w czasie mordowania rannych wspólnie z sanitariuszami Zawrotnym i Klusińskim i pani [Heleny] Wagnerowej otrzymałem następujące zeznania”, że zostali zamordowani:

- sanitariusz Korpeta
- szeregowiec Chorążewicz,
- szeregowiec Wącek
- sanitariusz Żarno (Żaroch -?)
- sanitariusz Samsel.

Poza tym zabity został kucharz szpitalny, pochodzący ze wsi Wolkowa, Edmund Goebelt z 9 kompanii telegraficznej jazdy i „dobił się sam” plut. Pokorski. Według notatek zamordowano 22 rannych lub chorych żołnierzy i kilku sanitariuszy⁵⁹.

Wymieniony Konstanty Wącek lub Cącek to niemal na pewno potwierdzony w *Liście strat Wojska Polskiego* Konstanty Więcek. Tak więc te skromne notatki potwierdzają śmierć kilku żołnierzy oraz dodają kolejne nazwiska.

⁵⁶ Dział Rękopisów Biblioteki im. Zielińskich TNP (dalej – Dz. Rkps. TNP), Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.

⁵⁷ Nazwisko napisane bardzo niewyraźnie.

⁵⁸ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.

⁵⁹ Ibidem.

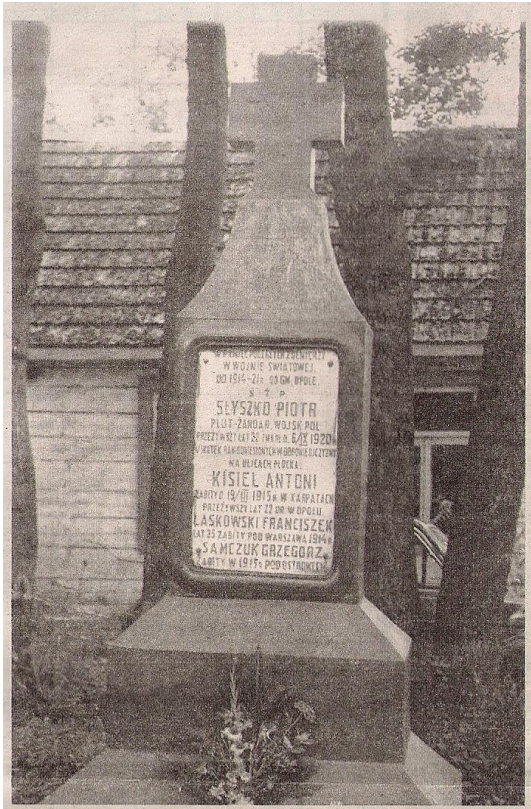

Fot.8. i 9. Kpt. Mieczysław Głogowiecki, poległy pod Trzepowem 18.08.1920 r. i jego grób na cmentarzu garnizonowym w Płocku w dniu 18.08.2013 r. (*Historia 6 pułku piechoty Legionów Józefa Piłsudskiego*, t.I, *Tradycja*, Warszawa 1939, s.78; fot. G.Gołębiewski)

Być może w przyszłości uda się jeszcze dodać kilku żołnierzy, bowiem na pewno nie jest to ostateczne zestawienie, co można zilustrować przykładem plut. żand. Piotra Słyszki. Otóż, po uroczystościach 93. rocznicy obrony Płocka 18 sierpnia 2013 r. z kierowniczką Wydziału Kultury Urzędu Miasta Płocka p. Jadwigą Wojnarowską – Nadrowską skontaktowała się p. dr Helena Żurek, mieszkająca pod Grajewem, z informacją, że jej stryj – plut. żand. Piotr Słyszko (ur. 21 czerwca 1898 r. w Zaliszczu⁶⁰, gm. Opole, pow. włodawski) walczył w obronie Płocka w sierpniu 1920 r. w plutonie żandarmerii wojskowej. Ranny w brzuch początkowo leżał w płockim szpitalu polowym, skąd został przewieziony do szpitala w Kutnie. Jednak tam po 3 tygodniach – 6 września 1920 r. - zmarł w wieku 22 lat i został pochowany na miejscowym cmentarzu. W okresie międzywojennym jego nazwisko znalazło się na obelisku w Opolu k/Włodawy wśród innych mieszkańców gminy poległych w wojnach 1914 – 1920. Inskrypcja jemu poświęcona brzmi: „Słyszko Piotr, plut. żand. wojsk pol., przeżywszy lat 22 zmarł d.6/IX 1920 r. wskutek ran odniesionych w obronie Ojczyzny na ulicach Płocka”⁶¹.

⁶⁰ W mianowniku – Zaliszcze.

⁶¹ Informacje przekazane autorowi przez dr Helenę Żurek w rozmowie telefonicznej 20 sierpnia 2013 r. i w liście z 22 września 2013 r. Napis wg fotografii z artykułu prasowego - J.Cyfrowicz, *Bohater z Zaliszcza 1920*, „Regionalna Wspólnota” 2008, nr 35 z 27 sierpnia, s.XV (dodatek do „Wspólnoty Lubartowskiej” 2008, nr 35 z 27 sierpnia – 2 września, art. przysłany mi przez p. H.Żurek)

Fot. 10 i 11. Obelisk ku czci mieszkańców gm. Opole k/Włodawy przed laty i współcześnie (J.Cyfrowicz, *Bohater z Zaliszcza 1920*, „Regionalna Wspólnota” 2008, nr 35 z 27 sierpnia, s. XV - dodatek do „Wspólnoty Lubartowskiej” 2008, nr 35 z 27 sierpnia – 2 września).

W podobny sposób informację o śmierci w obronie Płocka swojego krewnego Franciszka Skierskiego (ur. w 1901 r. w podpłockich Kobiernikach) przekazała mi p. Edyta Szelałowska. Wiadomość przekazał jej wuj Stanisław Szelałowski. Franciszek Skierski był bratem jego matki. Jego nazwisko jest wyeksponowane na tablicy poświęconej poległym w wojnie polsko – bolszewickiej, przechowywanej w kościele w Sikorzu.

Fot. 12. Tablica ku czci poległym w wojnie polsko – bolszewickiej. Kościół w Sikorzu. (fot. E.Szelałowska)

Idąc tropem P.Słyszki sprawdziłem w Urzędzie Stanu Cywilnego w Kutnie akta zgonów od połowy sierpnia do końca 1920 r. W księdze zgonów odnotowano zaledwie dwa przypadki śmierci wojskowych. 2 października 1920 r. w szpitalu w Kutnie zmarł „Michał Ignaczak, lat dwadzieścia mający, żołnierz armii polskiej, urodzony w parafii Goszczanów, syn Baltazara i Antoniny z Ciupów małżonków Ignaczak”⁶². Drugim zabitym bądź zmarłym był 20-letni „bolszewik urodzony w Rosji” Aleksiej Pielowicz, 28 października 1920 r. przywieziony martwy do szpitala św. Walentego⁶³. Natomiast ciekawych informacji dostarcza analiza *Listy strat Wojska Polskiego*. Otóż, w interesującym nas okresie w Kutnie zmarło z ran kilku żołnierzy, z których niektórzy być może byli ofiarami walk w Płocku:

- 16 sierpnia 1920 r. zmarł z ran szer. 14 pp Stanisław Andrzejewski⁶⁴. Przydział służbowy wskazywałby na walki pod Włocławkiem.

- 20 sierpnia 1920 r. zmarł z ran szer. (przydział nieznan) Józef Jędrzejek⁶⁵

- 20 sierpnia 1920 r. zmarł z ran kpr. 14 pułku ułanów Jan Kubicki⁶⁶

- 20 sierpnia 1920 r. zmarł z ran szer. (przydział nieznan) Czesław Ziółkowski⁶⁷, wymieniony na liście poległych z *Jednodniówki*.

Biorąc pod uwagę, że potwierdziła się informacja co do C.Ziółkowskiego, można zaryzykować, że Józef Jędrzejek również śmiertelne rany odniósł w Płocku. Natomiast kpr. J.Kubicki musiał zostać ranny w innym rejonie, bo w Płocku 14 pułk ułanów nie walczył.

Z kolei według zapisów w księdze zgonów parafii rzymsko – katolickiej w Sierpcu z 1920 r. w tamtejszym szpitalu w sierpniu 1920 r. zmarło czterech polskich żołnierzy:

- 18 sierpnia 1920 r. o godzinie 8.00 rano zmarł „w szpitalu polowym rosyjskim” żołnierz 14 pp Szulkowski, „wzięty do niewoli jako ciężko ranny”⁶⁸ – sądząc z przydziału - pod Włocławkiem.

- 24 sierpnia 1920 r. o godz. 3.00 rano zmarł 18-letni żołnierz Adam Mieszczyński, ur. w Dobrzyniu nad Wisłą, zam. w Sierpcu, syn Antoniego i Marianny z Kowalewskich małżonków Mieszczkańskich⁶⁹

- 28 sierpnia 1920 r. o godz. 19.00 zmarł 20-letni żołnierz 3 kompanii 1 pułku strzelców podhalańskich Franciszek Cyryk⁷⁰

- 2 października 1920 r. o godz. 11.00 wieczorem zmarł żołnierz batalionu wartowniczego 6 pp Leg. 18-letni Antoni Myścibrodzki, „urodzony i zapisany do ksiąg ludności w Warszawie, syn Antoniego i Antoniny z Weissów małżonków Myścibrodzkich”⁷¹.

Spośród tych czterech żołnierzy Adam Mieszczyński jest podany w liście poległych w *Jednodniówce*. Można zastanawiać się nad wpisaniem do poniższej listy strat Franciszka Cyryka, bo wśród poległych w Płocku jest plut. Stanisław Piotrowski z 1 p.strz. podh., czyli z tego samego pułku. Jednak w *Liście strat Wojska Polskiego* wśród zmarłych w Płocku w wyniku choroby jest wymieniony strzelec 4 pułku strzelców podhalańskich Franciszek Syrek (zm. 29 sierpnia 1920 r.)⁷². Zachodzi tu podobieństwo trzech elementów: imienia, nazwiska Cyryk – Syrek, występuje pułk strzelców podhalańskich i podobna data śmierci – 28 i 29 sierpnia 1920 r. Można więc domniemywać, że w czasie przekazywania danych z Sierpca do

⁶² USC w Kutnie, duplikat aktów urodzonych, zaślubionych i zmarłych w 1920 r. w Kutnie, poz. 482.

⁶³ Ibidem, poz. 503.

⁶⁴ *Lista strat Wojska Polskiego ...*, nr 397, s.9.

⁶⁵ Ibidem, nr 13 947, s.310.

⁶⁶ Ibidem, nr 19 881, s.440.

⁶⁷ Ibidem, nr 46 270, s.1042.

⁶⁸ Księga zgonów parafii św. Wita, Modesta i Krescencji w Sierpcu za lata 1917 – 1924, poz. 182.

⁶⁹ Ibidem, poz. 191.

⁷⁰ Ibidem, poz. 195.

⁷¹ Ibidem, poz. 211.

⁷² *Lista strat Wojska Polskiego ...*, nr 37 976, s.849.

Płocka nastąpiło zniekształcenie nazwiska i pozostałych elementów, ale chodzi o tę samą osobę.

18 sierpnia 1920 r. o godzinie 7.00 rano w Gąbinie zmarł 24-letni szeregowy Władysław Kozalówek (lub Kozalówek), zamieszkały w Wielkich Drogach koło Skawiny w Małopolsce. Jednak nie znamy jego przydziału, ani przyczyny śmierci, a godzina śmierci nie wskazuje na udział w obronie Płocka. Sądząc z miejsca zamieszkania mógł służyć w którymś z pułków podhalańskich⁷³.

Na *Liście strat Wojska Polskiego* jest wielu żołnierzy 6 pułku piechoty Legionów i innych jednostek, walczących w Płocku, gdzie jako data śmierci wpisany jest sierpień 1920 r. lub tylko rok 1920. Być może polegli lub zmarli z ran w Płocku, jednak pozostaje to tylko w sferze domysłów. Wszak 6 pp Leg. walczył nie tylko w Płocku. Dlatego należy podchodzić do tego z dużą ostrożnością, bo żołnierze garnizonu płockiego – nawet 18 sierpnia 1920 r. - umierali nie tylko w trakcie walk. Przykładem może być st. szer. 6 pp Leg. Paweł Krewski, który tego dnia zmarł w Płocku w wyniku choroby⁷⁴. Z podobnej przyczyny zmarli:

- 30 sierpnia 1920 r. – strz. słuckiego p. strz. Julian Sobczyński⁷⁵
- 2 września 1920 r. - szer. 6 pp Leg. Ignacy Łędkowski⁷⁶.

Uwzględniając powyższe uwagi publikowana poniżej lista jest dotychczas najpełniejszą, wykorzystującą chyba wszystkie dostępne źródła. Szczególnie wiele wniosła analiza *Listy strat Wojska Polskiego*, opracowanej w 1934 r. przez Wojskowe Biuro Historyczne⁷⁷. W związku z tym w poniższym zestawieniu znalazły się osoby, co do których raczej nie ma wątpliwości, że zginęły bądź bezpośrednio w wyniku walk, bądź na skutek odniesionych ran. Oczywiście, najbardziej wiarygodne są osoby potwierdzone w *Liście strat Wojska Polskiego*, *Historii 6 Pułku Piechoty Legionów*, aktach zgonów lub zgodnych przekazach świadków wydarzeń.

Wątpliwości pozostają jedynie w przypadku 20 osób z listy z *Jednodniówek*, która jest mało wiarygodna i nierzetelna. Są to nazwiska ze znakiem zapytania i adnotacją „*brak danych*”, co oznacza, że praktycznie jedynym źródłem była *Jednodniówka*. Pozostawiono je na liście jedynie z braku dowodów na to, że są tam wpisane błędnie. Podobne wątpliwości dotyczą Wiwatowskiego i czterech żołnierzy, zmarłych w Gostyninie: kpr. Antoniego Sawickiego, Zdzisława Lewandowskiego, Kazimierza Pankowskiego i Stanisława Rajkowskiego.

Tam, gdzie dało się to ustalić - podano stopień wojskowy i przydział służbowy. Jeżeli obok nie ma daty i miejsca śmierci oznacza to, że żołnierz zginął w Płocku 18 sierpnia 1920 r. W kilku przypadkach jako data śmierci występuje 19 sierpnia, w przypadku zmarłych z ran – daty są późniejsze i podane inne miejsca śmierci.

W przypadku żołnierzy 6 pułku piechoty Legionów oraz ułanów tatarskiego pułku ułanów można zakładać, że większość z nich zginęła w starciu na przedpolu Płocka 18 sierpnia 1920 r. W przypadku sanitariuszy szpitala wojskowego autorzy *Listy strat Wojska Polskiego* podali, że „polegli”, jednak jest niemal pewne, że zostali zamordowani.

⁷³ Urząd Stanu Cywilnego w Gąbinie, księga urodzeń, małżeństw i zgonów za 1920 r., poz. 119. W.Kozalówek (Kozalówek) nie występuje w *Liście strat Wojska Polskiego*.

⁷⁴ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 19 136, s.424.

⁷⁵ Ibidem, nr 36 022, s. 805.

⁷⁶ Ibidem, nr 22 562, s. 501.

⁷⁷ *Lista strat Wojska Polskiego. Polegli i zmarli w wojnie 1918 – 1920*, Warszawa 1934.

Fot. 13. Pogrzeb sierż. Zofii Prokopowicz, zmarłej w Warszawie w wyniku ran, odniesionych w obronie Płocka („Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 40 z 2 października, s.760)

Lista poległych w obronie Płocka 18-19 sierpnia 1920 r. oraz zmarłych z ran w późniejszym czasie

1. **Assante Izaak** (?) – brak danych⁷⁸
2. **Bajankiewicz Władysław**, sierż., Wojskowy Urzędu Gospodarczy w Płocku, lat 22, zginął na Starym Rynku⁷⁹
3. **Berezowski Stanisław** - inżynier, zmarł z ran, odniesionych w czasie przejazdu przez most, towarzysząc kpt. Albertowi de Buré⁸⁰
4. **Bielawski Józef** – sierż., 6 pp Leg.⁸¹
5. **Braciszewski Wincenty**, kpr., 6 pp Leg.⁸²
6. **Brodziński Lucjan** (?) – brak danych⁸³
7. **Brucherek Ignacy** – szer., przydział nieznany, zamordowany w szpitalu załogi Płocka

⁷⁸ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; J.Przedpełski, J.Stefański, op. cit., s. 34; tablica pamiątkowa z nazwiskami poległych obrońców Płocka na odwachu na pl. Narutowicza.

⁷⁹ ADP, księga zgonów..., akt zgonu nr 427; *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 46 952, s.1059; ks. M.M. Grzybowski, op. cit., s.78, 177. Na tablicy pamiątkowej na odwachu występuje jako Bujankiewicz, u ks. M.M.Grzybowskiego podobnie, ale jako syn „małżonków Bojankiewicz”. W *Liście strat Wojska Polskiego* – jako Bojankiewicz. W akcie zgonu 2-krotnie występuje nazwisko Bajankiewicz. Na tablicy w LO im. Jagiełły wymieniony jest Henryk Bajankiewicz, zmarły w niewoli w 1920 r. – być może jego krewny.

⁸⁰ *Śp. Stanisław Berezowski*, „Kurier Płocki” 1920, nr 210 z 5 września, s.2; *Chwała ziemi płockiej*, „Kurier Płocki” 1920, nr 223 z 22 września, s.3; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu; G.Gołębiowski, *Stanisław Berezowski (1888 – 1920) – tragiczna ofiara ataku bolszewickiego na Płock*, „Notatki Płockie” 2008, nr 2, s.36 – 38.

⁸¹ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 2 116, s.47; *Historia 6 pp Leg.*, s. 112, nr 19 - s.84.

⁸² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 3 239, s.71., *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 33 - s.84. W *Liście strat Wojska Polskiego* jako datę i miejsce śmierci podano „VIII. 1920, Płock”

⁸³ *Jednodniówka...*, s.14; *Lista poległych w obronie m. Płocka*; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

8. **Cącek Konstanty** – szer., przydział nieznany, zamordowany w szpitalu załogi Płocka⁸⁴
9. **Chorażewicz Stanisław** – szer., szpital załogi Płocka⁸⁵
10. **Detrych Franciszek** – cywil, lat 74, zginął przy ul. Kościuszki 4 o godz. 17.00 18.08.1920 r.⁸⁶
11. **Dutkiewicz Franciszek (?)** – brak danych⁸⁷
12. **Fuksiński Jan (?)** – brak danych⁸⁸
13. **Głogowiecki Mieczysław** (11.10.1889 – 18.08.1920), pochodził z Kolbuszowej na Rzeszowszczyźnie, kpt., 6 pp Leg., dowódca batalionu zapasowego 6 pułku piechoty Leg., zginął pod Trzepowem, odpierając natarcie 14 szwadronów nieprzyjacielskiej kawalerii z III Korpusu Konnego⁸⁹
14. **Głowacki Leon (?)** – brak danych⁹⁰
15. **Goebelt Edmund** – (ur. 1898) 9 kompania telegraficzna jazdy⁹¹
16. **Gołubowicz Józef** - plut., tatarski pułk ułanów⁹²
17. **Gorczyca Leon** – szer., 6 pp Leg.⁹³
18. **Gradowski Antoni** - harcerz, uczeń IV klasy Gimnazjum im. Władysława Jagiełły, lat 14, według aktu zgonu zginął 18 sierpnia 1920 r. o godz. 12.00 „przy okopach w Płocku”⁹⁴
19. **Gródkowski Jan** - szer., 6 pp Leg.⁹⁵
20. **Gwiazda Władysław** – szer. 6 pp Leg.⁹⁶
21. **Hammer Chaim (?)** – brak danych⁹⁷
22. **Januchta Jacek** – szer. 6 pp Leg.⁹⁸
23. **Jeziński Walerian** – szer., 6 pp Leg.⁹⁹

⁸⁴ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. (w innej notatce występuje jako Wącek); A.J.Papierowski, J.Stefański, *Płocczanie znani i nieznanii*, Płock 2002, s.85 (jako Cącek), s.624 (jako Wącek).

⁸⁵ Ibidem; *Lista strat Wojska Polskiego ...*, nr 4 623, s. 10; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; A.J.Papierowski, J.Stefański, op. cit., s. 99; tablica pamiątkowa na odwachu.

⁸⁶ ADP, księga zgonów..., akt zgonu nr 422; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.79.

⁸⁷ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

⁸⁸ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

⁸⁹ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; *Ze złotej księgi bohaterów*, „Żołnierz Polski” 1921, nr 21 z 23 kwietnia, s.4; Z.Bohusz – Szyszko, *Działania wojenne nad dolną Wisłą w 1920 r.*, Warszawa 1931, s.121; E.Skarbek, *Zarys historii wojennej 6-go pułku piechoty Legionów*, Warszawa 1929, s.33; *Historia 6 pp Leg.*, s.64, 75, 83. *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

⁹⁰ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

⁹¹ Archiwum Państwowe w Płocku, akta miasta. Płocka, sygn. 22 087, protokół posiedzenia Rady Miejskiej z 19 sierpnia 1921 r., na podstawie listu żołnierzy 9 kompanii telegraficznej; Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; [ogłoszenie rodziców o poszukiwaniu zaginionego], „Kurier Płocki 1920, nr 210 z 5 września, s.1; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

⁹² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 10 248, s. 226; *Księga Jazdy Polskiej*, pr. zb. Warszawa 1938, poz. 879, s.351; imam M.T.Żuk, *Pamięci poległych ułanów z pułku im. pułkownika Mustafy Achmatowicza*, „Rocznik Muzułmański” 1994, t. 2, s.74.

⁹³ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 10 313, s.227; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 85 - s.86.

⁹⁴ ADP, księga zgonów..., akt zgonu nr 437; A.Grzymała – Siedlecki, op. cit., s.158; *O uczniu – żołnierzu*, s.198; W.Nekrasz, op. cit., s.62, 385; *Jednodniówka...*, s.14; S.Fałat, *Miał wtedy 14 lat...*, „Goniec Obywatelski” 1990, nr 27 z 30 sierpnia, s.8; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.78, 177; tablica pamiątkowa na odwachu. Na tablicy nagrobnej na cmentarzu przy ul. Kobylińskiego błędnie podano jako datę śmierci 16 sierpnia 1920 r.

⁹⁵ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 11 111, s.245; *Historia 6 pp Leg.*, s. 112, nr 96 - s.86.

⁹⁶ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 11 652, s.257; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 103 – s.86.

⁹⁷ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

⁹⁸ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 13 279, s.259; *Historia 6 pp Leg.*, s. 112, nr 112 - s.87.

24. **Jędrzejek Józef** (?) – szer, przydział nieznany, zmarł z ran 20.08.1920 r. w szpitalu w Kutnie¹⁰⁰
25. **Józwiak Kazimierz** – szer., 6 pp Leg.¹⁰¹
26. **Józwiak Michał** - marynarz Flotylli Wiślanej, sternik na statku „Stefan Batory”, zginął w wyniku ostrzału artyleryjskiego¹⁰²
27. **Kondracki Józef** – starszy marynarz, Flotylla Wiślana, służył na statku „Stefan Batory”, utonął w czasie ostrzału artyleryjskiego¹⁰³
28. **Konojadzki Jan** – szer. 6 pp Leg.¹⁰⁴
29. **Korpeta Józef** – sanitariusz szpitala załogi Płocka, zamordowany¹⁰⁵
30. **Kozłowski Bolesław** (?) - brak danych¹⁰⁶
31. **Krawczyński Bolesław Jan** – marynarz, Flotylla Wiślana, lat 26, zginął na statku „Stefan Batory” na Wiśle od pocisku armatniego¹⁰⁷
32. **Kulesza Bolesław** – ułan, tatarski pułku ułanów¹⁰⁸
33. **Kurka Wasyl** – stopień i przydział nieznany, zamordowany w szpitalu 6 pp Leg¹⁰⁹
34. **Lewandowski Stanisław** – szer., 6 pp Leg.¹¹⁰
35. **Lewandowski Zdzisław** - lat 18, zmarł z ran 20 sierpnia 1920 r. w Gostyninie¹¹¹
36. **Lewicki Bronisław** – szer., 6 pp Leg.¹¹²
37. **Lisiecki Michał** (12.09.1894 – 18.08.1920) - por., tatarski pułk ułanów¹¹³
38. **Ludowski Franciszek** – szer., 101 pp, poległ 19 sierpnia 1920 r.¹¹⁴

⁹⁹ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 13 866, s.308; *Historia 6 pp Leg.*, s. 112, nr 119 - s.87.

¹⁰⁰ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 13 947, s.310.

¹⁰¹ Ibidem, nr 14 064, s.312. *Historia 6 pp Leg.*, s. 112, nr 122 - s.87. W *Liście strat Wojska Polskiego* stopień i przydział nieustalony.

¹⁰² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 14 090, s.313; K.Taube, O.Żukowski, *Zarys historii wojennej flotylli rzecznych*, Warszawa 1931, s.73; J.W.Dyskant, „Stefan Batory” pod ...Płockiem, „Tygodnik Płocki” 1989, nr 34 z 20 sierpnia, s.4; idem, *Wojenne flotylle wiślane 1918 – 1939*, Warszawa 1997, s.72; J.Przybylski, *Marynarze w walce o niepodległość Polski 1918 – 1920*, Warszawa 1999, s.121, 201.

¹⁰³ K.Taube, O.Żukowski, op. cit., s.73; J.W.Dyskant, *Wojenne flotylle...*, s.72; J.Przybylski, op. cit., s.121, 201.

¹⁰⁴ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 17 281, s.384; *Historia 6 pp Leg.*, s. 112, nr 142 - s.87. W *Liście strat* stopień i przydział nieustalony.

¹⁰⁵ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁰⁶ Dz. Ręk. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁰⁷ ADP, księga zgonów..., akt zgonu nr 428; *Jednodniówka...*, s.14; J.W.Dyskant, „Stefan Batory”...; idem, *Wojenne flotylle...*, s.72; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.78, 177; J.Przybylski, op. cit., s.121, 201; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁰⁸ *Księga Jazdy Polskiej*, nr 1715, s.370; imam M.T.Żuk, op. cit., s.74. Wprawdzie w obu publikacjach podano tylko datę śmierci – 18.08.1920 – ale można domniemywać, że B.Kulesza poległ w Płocku, bowiem tatarski pułk ułanów w tym dniu walczył tylko w rejonie Płocka.

¹⁰⁹ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; A.J.Papierowski, J.Stefański, op. cit., s.329.

¹¹⁰ E.Skarbek, *Zarys historii wojennej 6-go pułku piechoty Legionów*, s.35; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹¹¹ USC Gostynin, księga... zgonów ... w 1920 r., akt zgonu nr 175; T.Chrostowski, *Uzupełnienie listy poległych...*, s.22.

¹¹² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 21 727, s.481; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 177, s.88; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹¹³ [ogłoszenie o nabożeństwie żałobnym], „Kurier Płocki” 1920, nr 207, 208, 209 z 2, 3, 4 września, s.4; *Księga Jazdy Polskiej*, poz. 1858, s.372; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177 (w wykazie brak imienia); imam M.T.Żuk, op. cit., s.74 (omyłkowo podane miejsce śmierci – Połock zamiast Płock); tablica pamiątkowa na odwachu (na tablicy brak imienia).

¹¹⁴ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 22 234, s.492.

39. **Lupor Grzegorz** – stopień i przydział nieznany, zamordowany w szpitalu załogi Płocka¹¹⁵
40. **Łukaszewski Antoni** - harcerz, szer., 201 pp, lat 18, zmarł z ran 21 lub 22 sierpnia 1920 r. w Gostyninie, pochowany na miejscowym cmentarzu¹¹⁶
41. **Maciejowski Antoni** (?) – brak danych¹¹⁷
42. **Malewski Władysław** – kpr., sztab 2 Dywizji Litewsko – Białoruskiej, poległ 19.08.1920¹¹⁸
43. **Maszczyński Radzoń** – szer., sztab 2 Dywizji Litewsko – Białoruskiej, poległ 19.08.1920¹¹⁹
44. **Matysiak Kazimierz** (?) – brak danych¹²⁰
45. **Matysiak Tadeusz** – szer., 10 pp¹²¹
46. **Miałgas** – plut., przydział nieznany, zamordowany w szpitalu 6 pp Leg.¹²²
47. **Michalak Stanisław** – st. szer., zakłady 2 Dywizji Litewsko - Białoruskiej¹²³
48. **Mieszczyński Adam** – lat 18, ur. w Dobrzyniu nad Drwęcą, syn Antoniego i Marianny z Karolewskich, małżonków Mieszczyńskich, zamieszkały w Sierpcu, przydział wojskowy nieznany, zmarł z ran 24 sierpnia 1920 r. w Sierpcu¹²⁴
49. **Narek Emil** – ułan, tatarski pułku ułanów¹²⁵
50. **Narwa Abraham** – 26-letni ochotnik, schwytany i zamordowany przez żołnierzy rosyjskich na Starym Rynku przed kościołem farnym¹²⁶
51. **Nitka Wiktor** – bosmanmat (plut. mar.), Flotylla Wiślana, lat 23, ur. we Lwowie 24 lutego 1898 r., zginął w czasie ostrzału statku „Stefan Batory”, pochowany na cmentarzu w Radziwiu¹²⁷
52. **Nordenberg Ber** (?) – brak danych¹²⁸

¹¹⁵ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. (w notatce – „zabity od kuli pierwszy niewolnik z Ukrainy”); A.J.Papierowski, J.Stefański, op. cit., s.355 (błędne nazwisko – Luporek).

¹¹⁶ USC Gostynin, księga... zgonów ... w 1920 r., akt zgonu nr 182; *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 22 821, s.506; T.Chrostowski, *Uzupełnienie listy poległych...*, s.22. Wg *Listy strat* zmarł 21 sierpnia 1920 r., wg aktu zgonu – 22.08.1920 r. W artykule w „Kurierze Płockim” z 1921 r. (*O uczczeniu obrońców Płocka pochowanych w Gostyninie*, „Kurier Płocki” 1921, nr 184 z 14.08., s.3) omyłkowo podano nazwisko Łukasiewicz.

¹¹⁷ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹¹⁸ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 23 628, s.525.

¹¹⁹ Ibidem, nr 24 444, s.544.

¹²⁰ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹²¹ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 24 697, s.550; F.Kłosowski, *Zarys historii wojennej 10-go pułku piechoty*, Warszawa 1929, s.175.

¹²² Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; A.J.Papierowski, J.Stefański, op. cit., s.401. (wg tego opracowania – Mielgas, co wydaje się błędem).

¹²³ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 25 088, s.558.

¹²⁴ Kancelaria parafii św. św. Wita, Modesta i Krescencji w Sierpcu, księga zgonów parafii rzymsko - katolickiej w Sierpcu za lata 1917 - 1924, akt zgonu nr 191 z 1920 r.; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹²⁵ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 26 887, s.599; *Księga Jazdy Polskiej*, poz. 2 261, s.377; imam M.T.Żuk, op. cit., s.74.

¹²⁶ Dz. Rkps. TNP, spuścizna po Aleksandrze Macieszy, sygn. 633, relacje mieszkańców, zebrane przez M.Macieszynę, relacja Stanisława Szpury, s.10; „Kurier Płocki” 1920, nr 202 z 28 sierpnia, s.4; Anna P., *A gdy bolszewicy Płock zdobywali...*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1928, nr 8, s.97; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.75 – 76.

¹²⁷ USC Płock, księga zmarłych parafii św. Benedykta w Radziwiu; akt zgonu nr 88, *Lista strat...*, nr 31 258, s.698 (podano błędnie Kock jako miejsce śmierci); J.W.Dyskant, „*Stefan Batory*”...; idem, *Wojenne flotyle...*, s.72; T.Chrostowski, *Obrona Płocka 1920*, Płock 1990, s.34, 40; J.Przybylski, op. cit., s.121, 201; *Kawalerowie Virtuti Militari 1792 – 1945, Słownik biograficzny*, t.II (1914 – 1945), cz. 1, Koszalin 1991, biogram G.Łukomskiego, s. 105.

¹²⁸ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

53. **Nowakowski Jan** – szer., 6 pp Leg.¹²⁹
54. **Ogman Chaim** – szer., 10 pp, poległ 19 sierpnia 1920 r.¹³⁰
55. **Olszanowski Józef** – stopień i przydział nieustalony¹³¹
56. **Ostrowski Józef** – stopień nieustalony, 4 batalion saperów¹³²
57. **Pankowski Kazimierz** - lat 25, zmarł z ran 20 sierpnia 1920 r. w Gostyninie¹³³
58. **Petreszyn Piotr** – szer., przydział nieznany, zamordowany w szpitalu batalionu 6 pp Leg.¹³⁴
59. **Piotrowski Franciszek** – plut., 101 pułk piechoty, zmarł z ran 21 sierpnia 1920 r. w Płocku¹³⁵
60. **Piotrowski Kazimierz** – ułan, tatarski pułk ułanów¹³⁶
61. **Piotrowski Stanisław** – plut., 1 pułk strzelców podhalańskich¹³⁷
62. **Plaga Ignacy** – szer., szpital załogi Płocka¹³⁸
63. **Pokorski Leon** – były uczeń Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Płocku, plut., 6 pp Leg., ranny w walkach pod Trzepowem, popełnił samobójstwo¹³⁹
64. **Pokrzywnicki Aleksander** – wachmistrz, pluton żandarmerii wojskowej, ranny w czasie walki, został dobity przez żołnierzy rosyjskich¹⁴⁰
65. **Prokopowicz Zofia** - plut. lub sierż., 6 pp Leg., uczestniczka walk o Wilno i Lwów, 3-rotnie odznaczona Krzyżem Walecznych, zmarła 21 września 1920 r. w Warszawie z ran otrzymanych w walkach pod Płockiem, wg nekrologu „porąbana szablą głowa i cała zbita nahajkami”¹⁴¹
66. **Ragina Waclaw (?)** – brak danych¹⁴²

¹²⁹ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 27 661, s.616; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 228 - s.90. W *Liście strat* stopień i przydział nieustalony.

¹³⁰ *Ibidem*, nr 27 957, s.624; F.Kłosowski, op. cit., s.29. *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu. W *Liście strat* brak miejsca śmierci.

¹³¹ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 28 230, s.630.

¹³² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 28 648, s.640.

¹³³ USC Gostynin, księga... zgonów ... w 1920 r., akt zgonu nr 176; T.Chrostowski, *Uzupełnienie listy poległych...*, s.22.

¹³⁴ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; A.J.Papierowski i J.Stefański, op. cit., s.465.

¹³⁵ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 30 665, s.685.

¹³⁶ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 30 700, s.686; *Księga Jazdy Polskiej*, nr 2 607, s.382; imam M.T.Żuk, op. cit., s.75.

¹³⁷ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 30 719, s.686.

¹³⁸ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; *Lista strat Wojska Polskiego*, nr 30 853, s.689; A.J.Papierowski i J.Stefański, op. cit., s.473.

¹³⁹ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; ks. I.Lasocki, „Stanisławówka” wobec najazdu bolszewickiego, „Kurier Płocki” 1920, nr 225 z 24 września, s.2; *Za dusze poległych legionistów – ploczan*, „Dziennik Płocki” 1925, nr 180 z 5 sierpnia, s.2; *Synowie Płocka i Ziemi Płockiej dziękują za pamięć i opiekę Radzie m. Płocka*, „Dziennik Płocki” 1935, nr 81 z 5 kwietnia, s.3; F.Wybult, *Legioniści Mazowsza Płockiego w obozach Szczypiory i Łomży*, „Życie Mazowsza” 1935, nr 4, s.114; lista uczniów Państwowego Gimnazjum im. Władysława Jagiełły, poległych w latach 1914 – 1920 w: *Jednodniówka „Dnia Legionowego” w Płocku 7.IV. 1935 r.*, s.15; *Historia oddziału płockiego*, *ibidem*, s.3; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.93, 177; A.J.Papierowski, J.Stefański, *Ploczczanie znani i nieznani*, t.2, Płock 2007, s.491; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁴⁰ *Echa ustąpienia rotmistrza Czuruka z Płocka*, „Kurier Płocki” 1920, nr 256 z 30 października, s.3; *Lista strat Wojska Polskiego ...*, nr 31 258, s.698; M.Trubas, *Żandarmeria Wojska Polskiego w obronie Ziemi Płockiej w 1920 r.*, „Notatki Płockie” 2006, nr 1, s.30. W *Liście strat Wojska Polskiego* występuje błędnie jako Pokrzywiński.

¹⁴¹ [Nekrolog] „Kurier Warszawski”, nr z 23 września 1920 r.; [Podpis pod zdjęciem z pogrzebu], „Tygodnik Ilustrowany” 1920, nr 40 z 2 października, s.760; *Pamięć musi trwać. W 80 rocznicę obrony Płocka*, Płock 2000, fotografia, s. nlb; A.J.Papierowski, J.Stefański, op. cit., s.489.

¹⁴² *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

67. **Rajkowski Stanisław** – lat 17, przydział nieustalony, zmarł z ran 27 sierpnia 1920 r. w Gostyninie¹⁴³
68. **Rotenberg Uszer (?)** – brak danych¹⁴⁴
69. **Różycki Adam** - stopień i przydział nieustalony¹⁴⁵
70. **Samsel Ignacy** – sanitariusz szpitala załogi Płocka¹⁴⁶
71. **Sawicki Antoni** - kpr., 13 pp, lat 21, zmarł 18 sierpnia 1920 r. w szpitalu w Gostyninie¹⁴⁷
72. **Sawicki Jan** – 9 kompania telegraficzna jazdy, zmarł z ran 10 września 1920 r. w Kutnie¹⁴⁸
73. **Skierski Franciszek** – szer. 6 pp Leg., ur. w 1901 r. w Kobiernikach pod Płockiem¹⁴⁹
74. **Skinder Bolesław** - pchor., tatarski pułk ułanów¹⁵⁰
75. **Skudlarek Józef** – szer., 6 pp Leg.¹⁵¹
76. **Słyszko Piotr** (21.06.1898 – 6.09.1920) - plut., żandarmeria wojskowa, zmarł z ran w szpitalu w Kutnie 6 września 1920 r. i tam został pochowany¹⁵²
77. **Sosnowski Józef** – szer. II drużyny 2 kompanii 6 pp Leg.¹⁵³
78. **Stanicki Józef** – szer., 6 pp Leg.¹⁵⁴
79. **Stasiak Józef** – szer., 37 pp, żołnierz zamordowany w szpitalu załogi Płocka¹⁵⁵
80. **Sternal Jan** – szer., 12 pp, poległ 19 sierpnia 1920 r.¹⁵⁶
81. **Szenwic Dawid** – prawdopodobnie pracował w Wojskowym Urzędzie Gospodarczym, był synem znanego płockiego bankiera żydowskiego Jakuba Szenwica¹⁵⁷

¹⁴³ USC Gostynin, księga ...zgonów... w 1920 r., akt zgonu nr 189; T.Chrostowski, op. cit., s.22.

¹⁴⁴ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁴⁵ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. Według opinii felczera Szwanowskiego.

¹⁴⁶ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 34 295, s.769; A.J.Papierowski i J.Stefański odczytali nazwisko jako Samuel, co jest błędem (A.J.Papierowski i J.Stefański, op. cit., s.529).

¹⁴⁷ USC Gostynin, księga...zgonów... z 1920 r., akt zgonu nr 174; T.Chrostowski, op. cit., s.22.

¹⁴⁸ Archiwum Państwowe w Płocku, akta miasta Płocka, sygn. 22 087, protokół posiedzenia Rady Miejskiej z 19 sierpnia 1921 r., na podstawie listu żołnierzy 9 kompanii telegraficznej; *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 34 545, s.772.

¹⁴⁹ Informacja od p. Edyty Szelągowskiej – według przekazów rodzinnych od wuja Stanisława Szelągowskiego. Franciszek Skierski był bratem jego matki. F.Skierski nie występuje w *Liście strat Wojska Polskiego*.

¹⁵⁰ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 35 329, s.790; [ogłoszenie o nabożeństwie żałobnym], „Kurier Płocki” 1920, nr 207, 208, 209 z 2, 3, 4 września, s.4; *Księga Jazdy Polskiej*, nr 3 040, s.387; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; imam M.T.Żuk, op. cit., s.75; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁵¹ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 35 586, s.796; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 313 - s.92. W *Jednodniówce*, w opracowaniu ks. Grzybowskiego i na tablicy na odwachu występuje jako Szkudlarek.

¹⁵² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 35 800, s.801; informacje bratanicy - dr Heleny Żurek, przekazane w rozmowie telefonicznej 20.08.2013 r.

¹⁵³ DZS BZ TNP, Straż Obywatelska w Płocku 1920, sygn. 1776, k.87, notatka z 4 września 1920 r. o zawartości portfela „śp. legionisty Józefa Sosnowskiego”; spis zawartości portfela, znalezione przy zabitym żołnierzu, datowany na 20 sierpnia 1920 r.

¹⁵⁴ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 36 726, s.821; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 329 - s.92; *Jednodniówka...*, s.14; T.Chrostowski, op. cit., s.34; obelisk na cmentarzu w Płocku – Trzepowie, tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁵⁵ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. Według opinii felczera Szwanowskiego.

¹⁵⁶ DZS BZ TNP, Straż Obywatelska, sygn. 1778, Dziennik papierów wysyłanych, nr 18 („do p. Sternala w Małopolsce – powiadomienie o śmierci Jana Sternala”); *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 37 212, s.832.

¹⁵⁷ Dz. Rkps. TNP, Spuścizna po Aleksandrze Macieszcy, sygn. 403, list M. Macieszcy do męża z 23 sierpnia 1920 r.; sygn. 633, relacje mieszkańców, zebrane przez M.Macieszynę, relacja Stanisława Szpury, s.10;

82. **Szenuże Dawid** – szer., szpital załogi Płocka¹⁵⁸
83. **Szklarski Aleksander** – szer., 6 pp Leg.¹⁵⁹
84. **Szymanowicz Maria**, osoba cywilna, lat 40, zginęła 18 sierpnia 1920 r. o godz. 23.00 na ul. Kościuszki przed kinem „Nowości”, w czasie donoszenia amunicji walczącym żołnierzom¹⁶⁰
85. **Szymański Izidor** (?) – brak danych¹⁶¹
86. **Śliwowski Ignacy** (?) – brak danych¹⁶²
87. **Świerczewski Stanisław** – szer. I oddziału Ochotniczej Straży Pożarnej w Płocku, szer., 6 pp Leg., ranny w starciu pod Trzepowem 18 sierpnia 1920 r., zmarł z ran 19 sierpnia 1920 r. w szpitalu polowym nr 604 w Płocku¹⁶³
88. **Świeżyński Czesław** (?) – brak danych¹⁶⁴
89. **Świtalski Jan** – 20 lat, członek Straży Obywatelskiej, poległ nad ranem 19 sierpnia 1920 r. na Rynku Kanonicznym¹⁶⁵
90. **Topolewski Józef** – szer., przydział nieustalony, zamordowany w szpitalu załogi Płocka¹⁶⁶
91. **Terkan Daniel** – stopień i przydział nieustalony, zamordowany w szpitalu załogi Płocka¹⁶⁷
92. **Turka Wasyl** – szer., przydział nieustalony, zamordowany w szpitalu załogi Płocka¹⁶⁸
93. **Ulicki Stanisław** (?) – brak danych¹⁶⁹
94. **Wachall Tadeusz** (15.11.1896 – 18.08.1920) ppor., 15 pułk artylerii ciężkiej, 18 sierpnia 1920 r. był obserwatorem baterii na prawym brzegu, zginął w walce na zachodnim skrzydle obrony po ucieczce kompanii 10 pp i II Dyonu Tatarskiego p.uł.¹⁷⁰

Jednodniówka..., s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; A.J.Papierowski, J.Stefański, op. cit., s. 612; J.Przedpeński, J.Stefański, op. cit., s.157; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁵⁸ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 38 573, s.863.

¹⁵⁹ Ibidem, nr 38 690, s.865; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 355 - s.93. W *Jednodniówce*, w opracowaniu ks. Grzybowskiego i na tablicy na odwachu występuje jako Sklarski.

¹⁶⁰ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja... , akt zgonu nr 417; „Kurier Płocki” 1920, nr 201 z 27 sierpnia, s.3; A.Grzymała – Siedlecki, op. cit., s.155; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.79, 177. W różnych publikacjach i na tablicy na odwachu występuje błędnie jako Siwanowicz.

¹⁶¹ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁶² *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁶³ *Poległym na polu chwały- cześć!*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1930, nr 9,10, s.53; *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 40 016, s.896; *Historia 6 pp Leg.*, s.112, nr 42 - s.117. *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; A.Papierowski, J.Stefański, *Płocczanie znani i nieznani*, t. 2, s. 631; tablica pamiątkowa na odwachu. W *Liście strat* są wszystkie dane bez Płocka jako miejsca śmierci.

¹⁶⁴ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu. Na tablicy występuje jako Świerzyński.

¹⁶⁵ *Zapomoga dla matki obrońcy Płocka*, „Kurier Płocki” 1921, nr 239 z 3 listopada, s.3; *Podziękowanie*, „Kurier Płocki” 1920, nr 262 z 7 listopada, s.3; A.Grzymała – Siedlecki, op. cit., s.156; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu. Na obelisku na cmentarzu w Płocku - Trzepowie występuje Świtalski Franciszek. Czy poległ w obronie Płocka – nie wiadomo.

¹⁶⁶ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; A.J.Papierowski i J.Stefański, op. cit., s.608.

¹⁶⁷ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.;

¹⁶⁸ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. Według opinii felczera Szwanowskiego.

¹⁶⁹ *Jednodniówka...*, s.14 ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁷⁰ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 41 605, s.935; G.Przychocki, *Artyleria w walkach o Płock w dn.17 – 19 sierpnia 1920 r.*, „Bellona” 1920, z.10, s.731.

95. **Waluszewski Kazimierz** – ppor., 6 pp Leg., zginął w czasie natarcia pod Trzepowem¹⁷¹
96. **Więcek Konstanty** – szer., szpital załogi Płocka¹⁷²
97. **Wileski Stanisław** – szer., przydział nieustalony¹⁷³
98. **Wilkowski Szymon**, strz., kowieński pułk strzelców¹⁷⁴
99. **Wiwatowski (?)** – brak danych¹⁷⁵
100. **Wnęk Jan** – szer., 102 pp¹⁷⁶
101. **Wojnowski Walenty** – szer., przydział nieustalony, zamordowany w szpitalu załogi Płocka¹⁷⁷
102. **Wolejko Piotr** – szer., sztab 2 Dywizji Litewsko – Białoruskiej, poległ 19.08.1920¹⁷⁸
103. **Zawidzki Stefan**, harcerz, uczeń IV klasy I Gimnazjum Męskiego, lat 14, członek Straży Obywatelskiej, zginął w domu przy ul. Kościuszki 4 – 18 sierpnia 1920 r. o godzinie 18.00¹⁷⁹
104. **Zieliński Stanisław** – st. szer., 6 pp Leg.¹⁸⁰
105. **Ziembicki Franciszek (?)** – brak danych¹⁸¹
106. **Ziółkowski Czesław** – szer., przydział nieznany, zmarł z ran 20 sierpnia 1920 w Kutnie¹⁸²
107. **Zych Tadeusz (?)** – brak danych¹⁸³
108. **Żarnoch Konstanty** – szer., sanitariusz szpitala załogi Płocka¹⁸⁴
109. **NN** – 15-17-letni chłopiec, ostrzeliwujący 18 sierpnia 1920 r. żołnierzy rosyjskich z wieży kościoła farnego, schwytany i zamordowany przez nich na Starym Rynku¹⁸⁵.
110. **NN** – kucharz szpitala załogi Płocka, pochodzący ze wsi Wolkowa¹⁸⁶

¹⁷¹ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. Według opinii felczera Szwankowskiego.

¹⁷² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 43 055, s.966. W *Jednodniówce*, w opracowaniu ks. Grzybowskiego i na tablicy na odwachu – Więcek Mikołaj. W notatkach felczera Szwankowskiego występuje jako Wącek (DZS BZ TNP, sygn. 1581).

¹⁷³ Ibidem, nr 43 169, s.969.

¹⁷⁴ Ibidem, nr 43 238, s.970; S.Baron, *Zarys historii wojennej 77-go pułku strzelców*, Warszawa 1929, s.32.

¹⁷⁵ Tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁷⁶ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 43 730, s.982.

¹⁷⁷ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. Według opinii felczera Szwankowskiego.

¹⁷⁸ *Lista strat Wojska Polskiego*, nr 44 245, s.994.

¹⁷⁹ ADP, księga zgonów..., akt zgonu nr 418; A.Grzymała – Siedlecki, op. cit., s.158; *O uczniu – żołnierzu*, s.198; W.Nekrasz, op. cit., s.60, 62, 386; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.79, 93, 177; tablica pamiątkowa z 1923 r. w LO im. Władysława Jagiełły; tablica pamiątkowa na odwachu. Na płycie nagrobnej na cmentarzu przy ul. Kobylińskiego błędnie podano jako datę śmierci 15 sierpnia 1920 r.

¹⁸⁰ *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 46 062, s.1037; *Historia 6 pp Leg.* s.112, nr 433 - s.95; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu. W *Liście strat Wojska Polskiego* brak miejsca śmierci.

¹⁸¹ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁸² *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 46 270, s.1042; *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu.

¹⁸³ *Jednodniówka...*, s.14; ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.177; tablica pamiątkowa na odwachu. Tadeusz Zych występuje wśród ochotników płockich, którzy 18 stycznia 1919 r. wyruszyli na odsiecz Lwowa. Jest więc, niewykluczone, że zginął w walkach z Ukraińcami, a nie – w Płocku, ale na razie nie ma na to potwierdzenia.

¹⁸⁴ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r. (w innym miejscu notatek – Żarno, w tej wersji w: A.J.Papierowski, J.Stefański, op. cit., s.679); *Lista strat Wojska Polskiego...*, nr 46 566, s.1049.

¹⁸⁵ G.Chabowski, *Jeszcze o płockim Sierpniu*, „Tygodnik Płocki” 1995, nr 35 z 29 sierpnia, s.10; także: L.Szatowska, *Szara legenda*, Płock 2000, s.225 – 226.

111. NN – kobieta, przywieziona do szpitala św. Trójcy w Płocku, zginęła 19 sierpnia 1920 r.¹⁸⁷
112. NN – mężczyzna z domu przy ul. Płońskiej, śmiertelnie postrzelony w czasie obrony swoich córek przed gwałtem¹⁸⁸
113. NN – zabity żołnierz znaleziony 27 sierpnia 1920 r. „na działkach” i tamże pogrzebany¹⁸⁹

Prezentowana wersja jest poprawiona i uzupełniona w stosunku do drukowanej w: „Notatki Płockie” 2013, nr 3, s.25 - 38

THE LIST OF PEOPLE KILLED IN ACTION IN THE DEFENCE OF PŁOCK ON THE 18TH AND 19TH OF AUGUST 1920 AND THOSE WHO DIED OF WOUNDS IN LATER TIME

Abstract

During the defensive fights of Płock on the 18th and 19th of August 1920 there were 164 soldiers and a few civilians dead, either murdered or dead of wounds. The list of casualties published below is, so far, the fullest. While it was being arrayed the available archives and pre-war publications, as well as the contemporary ones, were used.

¹⁸⁶ Dz. Rkps. TNP, Służba sanitarna w czasie obrony Płocka w 1920 r., sygn. 1581, spis wywiadu dnia 20.09.20 r.; A.J.Papierowski, J.Stefański, op. cit., s. 430 (podany jako N.N., „pochodzący ze wsi Wołowej k/Płocka”, co jest błędnym odczytaniem notatki).

¹⁸⁷ ADP, księga zgonów parafii św. Bartłomieja..., akt zgonu nr 431, ks. M.M.Grzybowski, op. cit., s.79.

¹⁸⁸ *Krzywdy wyrządzone przez bolszewików w Płocku i okolicy (Wyciąg z raportu dla Polsko – Ameryk. Komit. Pomocy)*, „Kurier Płocki” 1920, nr 220 z 18 września, s.3.

¹⁸⁹ DZS BZ TNP, Straż Obywatelska w Płocku, sygn. 1778, Dziennik papierów wysyłanych - nr 20 z 27 sierpnia 1920 r., nr 35 z 2 września 1920 r.; raport dzienny z dnia 4 IX 1920 r., k.97.